

Paulina Forma, Małgorzata Wolska-Długosz

Zadania pedagoga w zakresie pomocy rodzinie ubogiej

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 19,
319-329

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Zadania pedagoga w zakresie pomocy rodzinie ubogiej

Educator's tasks in poor family assistance

Przed współczesnymi pedagogami, mającymi wpływ na wychowanie i rozwój dzieci i młodzieży stają coraz nowsze i bardziej złożone zadania. Rozwój społeczny, który wiąże się z szeregiem czynników zagrażających właściwemu funkcjonowaniu rodzin, niesie ze sobą wiele zagrożeń dla prawidłowości przebiegu procesu ich wychowania. Wraz z rozwojem cywilizacji zmieniają się normy i wartości społeczne. Pojawia się akceptacja zjawisk negatywnie wpływających na proces wychowania oraz widoczna staje się rozbieżność w poziomie życia członków polskiego społeczeństwa. Powszechnością jest ubóstwo, bezrobocie i wynikające z nich uzależnienia. Wobec tych niekorzystnych zjawisk niezwykle istotne miejsce w procesie ich kompensacji zajmuje szkoła i jej pracownicy, a szczególnie pedagog, który zobowiązany jest do realizacji działań profilaktycznych, resocjalizacyjnych, reedukacyjnych itp. skierowanych na dziecko i jego rodzinę [Matyjas 2005, 85–87].

U podłoża wymienionych wyżej zadań leży założenie, że rodzina jest podstawą i najważniejszą instytucją społeczną, która powinna być wspierana przez państwo, w tym szkołę. Takie założenie jest jednocześnie misją pedagoga szkolnego, realizowaną poprzez jasno wytyczone cele, które państwo chce nadrzędnie realizować, tworząc warunki dla rozwoju rodziny i zaspokojenia jej potrzeb bytowych i kulturalnych.

Aby pedagogiczna pomoc była skuteczna niezbędna jest rzetelna diagnoza uwarunkowań, potrzeb, problemów, doświadczeń, warunków, ale również silnych cech osobowościowych [Matyjas 2008, s. 367].

W priorytetach prorodzinnego systemu opieki nad dzieckiem podkreśla się rolę państwa we wspieraniu rodziny w wypełnianianych przez nią funkcjach. Wprawdzie deklaracje takie znalazły się w wielu programach polityki rodzinnej, jednak analiza procesów realnych wskazuje na regres w tym zakresie [Balcerzak-Paradowska].

Jednym z dominujących dziś problemów, względem których wymagana jest pomoc pedagoga szkolnego to problem ubóstwa. Współcześnie, zjawisko to ma charakter wielowymiarowy i nie da się go jednoznacznie określić. Może być ono związane z niezaspokojeniem podstawowych potrzeb życiowych człowieka, jak również oznaczać pozbawienie człowieka możliwości dokonywania wyborów lub brak sprzyjających dla jego rozwoju okoliczności.

Ubóstwo w Polsce przybiera dziś alarmujące rozmiary. Sytuację tę pogłębiają ukazywane w różnych mediach obrazy nowocześnie żyjących, bogatych rodzin – odbiegające od stylu życia większości Polaków.

Długotrwałe ubóstwo wymusza zmianę stylu życia rodziny, powoduje wzrost poczucia beznadziejności i negatywnie wpływa na kierunek podejmowanych decyzji. Często może oznaczać rezygnację z zakupu niezbędnych dóbr, leków, przyborów szkolnych, co w rezultacie powoduje pogłębianie się trudności. Brak możliwości rekompensowania kolejnych potrzeb powoduje drastyczny spadek poziomu życia rodziny, a to z kolei prowadzi do powstawania zaniedbań w sprawach wychowawczych i opiekuńczych [*Strategia Polityki Społecznej*, s. 10].

Ubóstwo to także okres wielu trudnych doświadczeń, w których pojawiają się liczne konflikty i napięcia. Załamują się dotychczasowe konstelacje wychowawcze i rodzinna wspólnota wartości, zmniejszają się szanse pomyślnego rozwoju i wychowania dzieci.

W rodzinach ubogich obserwuje się przede wszystkim zmiany w realizacji funkcji opiekuńczej nad dzieckiem (czyli realizacji czynności mających chronić jego życie i zdrowie, głównie poprzez zapewnienie właściwego pożywienia, ubrania, pomieszczenia). Ciężka sytuacja materialna rodzin powoduje zachwianie zasad prawidłowej opieki nad dziećmi. Dzieci ubogie często są zaniedbywane. Przejawia się to w odmiennych od rówieśników atrybutach wyglądu zewnętrznego takich, jak: brzydkie, nieadekwatne do pory roku ubranie, niechlujne uczesanie, zniszczone obuwie. Dzieci z rodzin biednych osiągają także słabe wyniki w nauce ze względu na brak niezbędnych podręczników, przyborów szkolnych, jak również z powodu zaniżonej samooceny i braku wiary we własne możliwości. Niemożność realizacji przez biednych rodziców tego rodzaju potrzeb uniemożliwia dzieciom normalne funkcjonowanie w rolach szkolnych (ucznia, kolegi, członka społeczności szkolnej). Brak realizacji podstawowych potrzeb stanowi zaś zagrożenie dla prawidłowego rozwoju psychofizycznego i pełnienia adekwatnych do wieku ról społecznych.

W rodzinach najuboższych z powodu niewłaściwego odżywiania oraz długotrwałego stresu mogą wystąpić niekorzystne zmiany w stanie zdrowia dzieci. Dzieci postrzegają sytuację swojej rodziny jako gorszą w stosunku do innych.

W rodzinach mniej ubogich, w których rodzice zaspokajają podstawowe potrzeby dzieci, brakuje jednak środków na potrzeby wtórne takie, jak: modne ubranie, kieszonkowe dla dzieci, kino, zajęcia dodatkowe, wycieczki szkolne, wyjazdy wakacyjne. Nowe, atrakcyjne produkty rozbudzają niemożliwe do zaspokojenia potrzeby posiadania, co powoduje u dzieci uczucie krzywdy i pewnego rodzaju represji. Brak realizacji tych potrzeb nie jest więc zagrażający, ale naznaczający, niejako stygmatyzujący ubogie dzieci [Wolska-Długosz 2007].

Jak podkreśla B. Matyjas, odczuwanie własnej sytuacji jako gorszej prowadzi również do stopniowej izolacji środowiskowej i ograniczenia kontaktów z kolegami. Potrzeba kontaktów z innymi jest naturalną potrzebą wieku szkolnego. Dzieci, które nie mogą dorównać rówieśnikom w posiadaniu atrakcyjnych przedmiotów, nie są akceptowane w szkole i poza nią (nie są zapraszane do domów kolegów i koleżanek) [Matyjas 2003, s. 68].

Obraz sytuacji społecznej dzieci z rodzin ubogich, wyrażony w ich pozycji socjometrycznej w klasie szkolnej uzyskała w trakcie swoich badań M. Wolska-Długosz. Badania pozwoliły stwierdzić, że dzieci ubogie są zazwyczaj częściowo akceptowane w grupie społecznej. Ponadto okazało się, że są one częściej izolowane i odrzucane w zespole uczniowskim niż badani z rodzin normalnych. Jednak nie tylko fakt bycia dzieckiem z ubogiej rodziny wpływa na pozycję dziecka, dużą rolę odgrywa również jego zachowanie oraz stosunek do otoczenia. Dla potwierdzenia tego faktu wyżej wymieniona autorka przytacza kilka odpowiedzi uczniów uzasadniających wybory negatywne: „sam izoluje się od grupy i jest nerwowy”, „przeszkadza na lekcji”, „nie umie dochować tajemnicy, roznosi plotki”, „wywołuje różne spięcia w klasie”, „bywa arogancki w stosunku do nauczycieli”¹.

Badania dotyczące dziecięcych doświadczeń biedy przeprowadziła także B. Smolińska-Theiss [1993] w miasteczku Węgrów na Mazurach. Z badań tych wynika, że dzieci postrzegają zjawisko biedy w trzech wymiarach:

1. Bieda pojawia się jako przeciwieństwo dobrobytu, to znaczy jako stan posiadania rodziny i jest przez dzieci opisywana za pośrednictwem różnych dóbr i świadczeń dostępnych ludziom zamożnym.
2. Dziecięcy obraz biedy łączy się z indywidualną zaradnością człowieka, jego staraniem o unikanie sytuacji trudnych.
3. Zjawisko biedy dzieci kojarzą z upadającą gospodarką i kryzysem ekonomicznym [tamże, s. 45].

¹ Niepublikowana praca doktorska M. Wolskiej-Długosz, nt. *Aspiracje edukacyjno-zawodowe licealistów pochodzących z rodzin bezrobotnych*, UP, Kraków 2008.

Pedagoga powinno interesować szerokie ujęcie dzieciństwa w ubóstwie. Wyżej wymienione badania pozwoliły na określenie związku między ubóstwem rodziny a sytuacją dziecka.

B. Smolińska-Theiss w interpretacji własnych badań dotyczących warunków życia rodziny i dziecka oraz działań i doświadczeń socjalizacyjnych związanych z biedą wyróżniła cztery rodzaje związków między biedą a sytuacją dziecka. Są one następujące:

1. Ochranianie dziecka przed biedą.
2. Pozytywny i negatywny udział dziecka w pokonywaniu biedy.
3. Skazywanie dziecka na biedę przez alkoholizm rodziców.
4. Bieda jako skrajna nieporadność rodziców i izolacja dziecka od życia społeczno-kulturowego [tamże, s. 67].

Dziecko w rodzinie ubogiej czerpie więc od różnych osób odmienne wzory zachowań, zarówno pozytywne, jak i negatywne. Przykładem tych drugich zachowań, często nałogowych, może być nie tylko stosunek dziecka do alkoholu, papierosów, narkotyków, ale także obżarstwo, lekomania i nadmierne oglądanie telewizji. Liczne badania potwierdzają międzygeneracyjną zależność dzieci od różnego rodzaju środków oraz uwidaczniają sytuację młodych osób, które powielają wzory zachowań swoich rodziców, np. dzieci wzrastające w rodzinach, w których jest duże natężenie konfliktów, są bardziej narażone na ryzyko przestępczości i narkomanii.

Dzieci z ubogich domów, pomimo posiadania rodziców, często żyją same albo na ulicy. Doświadczają przez to odrzucenia, obojętności, wykorzystania, lub izolacji. Drogą wyjścia z trudnych sytuacji niejednokrotnie staje się dla nich ucieczka, kradzież albo przemoc. Żyjąc w środowisku ulicznym, przenosząc się z miejsca na miejsce, nawiązują nowe kontakty z grupą rówieśniczą lub z innymi grupami na ulicy. Adresem tych dzieci jest adres rodziców, jednak wysoce znamienne jest fakt, że z rodzicami, którzy ponoszą za nie odpowiedzialność dzieci te mają słaby lub żaden kontakt. Namiastkę rodzin, fizyczne i psychiczne wsparcie młodzi ludzie znajdują w ulicznych bandach. Tu także zapewniają sobie namiastkę zaspokojenia potrzeb, których dotkliwy brak odczuwali w swoim dotychczasowym życiu.

Poważnym problemem ubogich rodzin wydaje się też fakt, że rodzice stopniowo przestają być wzorem do naśladowania dla swoich dzieci, a co za tym idzie ulegają zahamowaniu podstawowe zadania rodziny. Młody człowiek nie ma gdzie nauczyć się entuzjazmu, zadowolenia i radości, ponieważ w jego rodzinnym domu panuje apatia, zniechęcenie i narzekanie spowodowane brakiem perspektyw.

Ubóstwo, którym zostaje dotknięta rodzina tylko w nielicznych przypadkach niesie za sobą pozytywne zmiany w zachowaniach dzieci. Przykłady pozytywnych zachowań to większa odpowiedzialność, chęć pomocy w zajęciach domowych, lepsze wykonywanie obowiązków szkolnych. Starsze dzieci wyrażają zaś chęć szybszego usamodzielnienia się.

W procesie wychowania dzieci ważna jest zatem reakcja pedagoga szkolnego, gdyż to on odpowiedzialny jest w szkole za kompensację wyżej wymienionych braków i podjęcie interwencji w sytuacji kryzysowej rodziny wywołanej ubóstwem. Ten obszar oddziaływań pedagoga szkolnego jest konieczny zwłaszcza w momencie, gdy zła sytuacja materialna rodzin warunkuje osiągnięcie przez dzieci słabych wyników w nauce, trudności w szkole, problemy z zrozumieniem materiału i otrzymywanie zazwyczaj przeciętnych i miernych ocen. W takiej sytuacji również rodzice są bezradni, gdyż większość ubogich matek i ojców ma niższe wykształcenie niż rodzice zamożniejszych rówieśników. Trudniej jest im wspierać dzieci, gdyż często oni sami nie rozumieją omawianego w szkole materiału lub w ogóle nie przywiązują większego znaczenia do nauki. Połączenie tego problemu z postawami życiowymi, jakie reprezentują rodzice, nie sprzyja rozwiązywaniu problemów dzieci ubogich, dotyczących zaległości w nauce oraz powiększa trudności wychowawcze typu: niechęć do nauki, ucieczki z lekcji, agresywność w stosunku do rówieśników.

Podstawowymi aktami normatywnymi, określającymi rolę i zadania pedagoga szkolnego są:

- *Zarządzenie MOiW z dnia 7 listopada 1975 roku w sprawie pracy nauczyciela – pedagoga szkolnego wraz z załącznikiem,*
- *Zarządzenie MOiW z 15 września 1982 roku w sprawie obowiązkowego wymiaru godzin pracy pedagoga szkolnego, które weszło w życie 1 września 1983 roku,*
- *Zarządzenie MEN z dnia 25 maja 1993 roku w sprawie zasad udzielania uczniom pomocy psychologicznej i pedagogicznej,*
- *Rozporządzenie MENiS z dnia 7 stycznia 2003 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach [Forma, Wolska-Długosz 2008/2009, s. 37–45].*

W myśl tych dokumentów we wszystkich przydziałach czynności pedagogów szkolnych winna znaleźć się pomoc wychowawcom klas, w szczególności w zakresie [*Rozporządzenie MENiS 2003*]:

- rozpoznawania indywidualnych potrzeb uczniów oraz analizowania przyczyny niepowodzeń szkolnych,
- określania form i sposobów udzielania pomocy uczniom, w tym uczniom wybitnie uzdolnionym odpowiednio do rozpoznawanych potrzeb,

- koordynacji prac z zakresu orientacji zawodowej,
- działania na rzecz organizowania opieki i pomocy materialnej uczniom, znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. Zadania te należy realizować we współdziałaniu z nauczycielami, rodzicami (opiekunami prawnymi), pielęgniarką szkolną, organami szkoły i instytucjami pozaszkolnymi, we współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i innymi poradniami specjalistycznymi w zakresie konsultacji metod i form pomocy udzielonej uczniom oraz w zakresie specjalistycznej diagnozy w indywidualnych przypadkach.

Zarządzenia obligują pedagoga szkolnego również do:

- współorganizowania zajęć dydaktycznych, prowadzonych przez nauczycieli nauczania specjalnego dla uczniów niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych,
- udzielania różnych form pomocy psychologicznej i pedagogicznej uczniom realizującym indywidualny program lub tok nauki.

Natomiast bezwzględnie wszyscy pedagodzy powinni zwracać szczególną uwagę na przestrzeganie przez szkołę lub placówkę postanowień Konwencji o Prawach Dziecka. W myśl cytowanych dokumentów pedagog szkolny prowadzi dziennik pracy i teczki indywidualne dzieci i młodzieży, zawierające dokumentację prowadzonych badań oraz czynności uzupełniających.

Pomocne w pracy pedagoga szkolnego mogą i powinny być wytyczne w sprawie pracy nauczyciela-pedagoga szkolnego. Wytyczne ujmują szczególne zadania pedagoga szkolnego w zakresie:

- zadań ogólnowychowawczych,
- profilaktyki wychowawczej,
- pracy korekcyjno-wychowawczej,
- indywidualnej opieki pedagogiczno-psychologicznej,
- pomocy materialnej.

Uszczegółwiając, w praktyce szkolnej, w swych planach pracy wychowawczej, pedagog szkolny powinien uwzględnić szereg zadań, tj.:

- dbanie o realizację obowiązku szkolnego przez uczniów,
- poznawanie trudności wychowawczych i dydaktycznych uczniów,
- roztoczenie opieki nad uczniami trudnymi, niedostosowanymi, społecznie zagrożonymi negatywnym oddziaływaniem środowiska,
- podejmowanie działań zapobiegających niedostosowaniu uczniów poprzez wykrywanie niekorzystnych zachowań i zmian rozwojowych (np. agresja, apatia, odosobnienie, niewłaściwe normy współżycia) i wykrywanie negatywnych czynników wychowawczych w środowisku lokalnym uczniów,

- systematyczne konsultacje z wychowawcami klas w sprawach uczniów przejawiających różnorodne zaburzenia i natychmiastowe podejmowanie wszelkich działań o charakterze interwencyjnym,
- praca indywidualna z uczniami trudnymi, zagrożonymi i niedostosowanymi społecznie,
- współpraca z rodzicami poprzez kontakty z domem rodzinnym ucznia, udział w spotkaniach z rodzicami na wywiadówkach oraz indywidualnie,
- współpraca z organami szkoły (komitetem rodzicielskim, samorządem uczniowskim, dyrekcją, pielęgniarką, księdzem itd.),
- współpraca z instytucjami wspomagającymi,
- utrzymywanie stałych kontaktów z metodykiem pedagogów szkolnych, czynny udział w szkoleniach, warsztatach, współpraca z innymi pedagogami szkolnymi,
- koordynowanie pracy w zakresie problematyki opiekuńczo-wychowawczej, dbałość o dokumentację, troska o własny warsztat pracy itd.

Jak wynika z powyższych rozważań, główną formą pracy pedagoga szkolnego jest poradnictwo. Dotyczy ono nauczycieli, dzieci i rodziców. Polega na pomocy w rozwiązywaniu aktualnych problemów, powstających w codziennej pracy szkoły [Matyjas 2002, s. 17–18].

Dużą pomoc w oddziaływaniu na uczniów sprawiających trudności wychowawcze, jak i organizowaniu pomocy materialnej, mogą okazać organizacje i stowarzyszenia: TPD, PCK, Studium Pomocy Psychologicznej, Towarzystwo Pomocy Młodzieży, stowarzyszenia kościelne i inne.

Ważną dziedziną działalności pedagoga szkolnego, mającą na celu wczesne zapobieganie niepożądanym społecznie zachowaniom dzieci i młodzieży, jest praca z rodzicami. Powinien on więc szukać takich form, aby kształtować ich kulturę pedagogiczną.

Pedagog szkolny, udzielając wsparcia materialnego rodzinie ubogiej, ma wachlarz szerokich możliwości, których celem jest wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i umożliwienie im lepszego startu w dorosłe życie. Celem tych działań jest także zapobieganie segregacji uczniów ze względu na sytuację materialną oraz stworzenie im możliwości równego uczestnictwa w życiu społeczności szkolnej.

Formy pomocy materialnej dla uczniów z rodzin ubogich reguluje ustawa o systemie oświaty. Rozdział 8 ustawy „Pomoc materialna dla uczniów” szczegółowo opisuje świadczenia, jakie mogą być przyznawane uczniom:

1. **Stypendium szkolne** – może być przyznane uczniowi, który znajduje się w trudnej sytuacji materialnej wynikającej z niskich dochodów w rodzi-

nie, tj. 351 zł na osobę miesięcznie. W ramach stypendium uczeń może się ubiegać o całkowite lub częściowe pokrycie kosztów udziału w zajęciach edukacyjnych oraz pomoc rzeczową o charakterze edukacyjnym, jak zakup podręczników i przyborów szkolnych. Wysokość przyznanego stypendium waha się od 51,20 zł do 128 zł miesięcznie.

2. **Zasiłek szkolny** – o niego może się ubiegać uczeń, „przejściowo” znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej spowodowanej zdarzeniem losowym. Zasiłek szkolny, podobnie jak stypendium szkolne, może być przyznany w formie świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub w formie pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym tyle, że tę formę pomocy uczeń może otrzymać raz lub kilka razy do roku. Wysokość tego zasiłku to pięciokrotność zasiłku rodzinnego, tj. 280 zł.
3. **Stypendium za wyniki szkolne lub za osiągnięcia sportowe** – przyznawane jest uczniom, którzy uzyskali wysoką średnią ocen oraz tym, którzy uzyskali wysokie wyniki we współzawodnictwie sportowym na szczeblu co najmniej międzyszkolnym.
4. **Stypendium Prezesa Rady Ministrów** – stypendystą może zostać uczeń, który w wyniku rocznej klasyfikacji uzyskał najwyższą średnią ocen, uprawniającą do otrzymania świadectwa promocyjnego z wyróżnieniem i co najmniej dobrą ocenę z zachowania. O stypendium Prezesa Rady Ministrów może ubiegać się również uczeń o wybitnych, wyraźnie ukierunkowanych uzdolnieniach, poświadczonych ocenami celującymi w jakiejś dziedzinie wiedzy i mający co najmniej oceny dobre z pozostałych przedmiotów.
5. **Stypendium Ministra Edukacji Narodowej** – przyznawane jest wybitnie uzdolnionym uczniom szkoły średniej, w szczególności: laureatom olimpiad międzynarodowych i krajowych, konkursów na pracę naukową lub uczniom uzyskującym celujące i bardzo dobre wyniki w nauce wg indywidualnego programu lub toku nauczania.
6. **Stypendium organizacji pozarządowych**, np. fundacji niosących pomoc dzieciom i rodzinie z obszarów wiejskich.

Ponadto w 2006 roku zostały uchwalone trzy dodatkowe programy wyrównywania szans edukacyjnych. Pierwszy z nich, zatytułowany „Aktywizacja i wspieranie jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych w zakresie udzielania uczniom pomocy materialnej o charakterze edukacyjnym”, ma zaangażować środowiska lokalne w problemy i pomoc dzieciom oraz wspierać aktywność tych środowisk w zakresie pomocy uczniom. Program ad-

resowany jest do dzieci pochodzących z rodzin ubogich, potrzebujących szczególnego wsparcia. Jego celem jest nie tylko zmniejszanie rozmiarów biedy, ale również przeciwdziałanie bezradności społecznej oraz kształtowanie aktywnych postaw obywatelskich. W ramach programu dzieci będą mogły korzystać m.in. z dodatkowych zajęć rozwijających wiedzę, umiejętności, zainteresowania i zdolności, wspierających ich rozwój, kształtujących postawy przedsiębiorczości oraz uczących podejmowania aktywności edukacyjnej i zawodowej. Program obejmuje także pomoc stypendialną.

Kolejną inicjatywą Ministerstwa był „Program wyrównywania szans edukacyjnych uczniów pochodzących z rodzin byłych pracowników państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej na lata 2006–2008”. Stanowił on część Narodowego Programu Stypendialnego, w ramach którego uczniowie mogą liczyć na dofinansowanie m.in.: wyżywienia, zakwaterowania, dojazdów do szkoły, zakupu podręczników i pomocy szkolnych, zakupu niezbędnej odzieży i obuwia, kieszonkowego i innych wydatków związanych z edukacją, np. nauki języków obcych i innych zajęć fakultatywnych, zajęć edukacyjnych realizowanych poza szkołą, wycieczek szkolnych. Pociuszający jest fakt, że Ministerstwo Edukacji Narodowej w najbliższej przyszłości zamierza wdrażać także inne programy skierowane do mieszkańców obszarów wiejskich. Obecnie trwają prace nad programem rozwoju edukacji na tych obszarach.

Praktyką godną naśladowania i kontynuowania jest również program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” prowadzony w latach 2006–2009 przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwo Edukacji Narodowej. Pomoc w zakresie dożywiania może być przyznana dzieciom, w których domach dochód na osobę nie przekracza 474 zł na osobę w rodzinach wielodzietnych.

Pomoc materialna udzielana w ramach Narodowego Programu Stypendialnego może zostać przeznaczona jedynie na pomoc uczniowi w dostępie do edukacji i wyrównywanie jego szans edukacyjnych. Dodatkową formą pomocy pedagoga szkolnego rodzinie ubogiej jest dofinansowanie zakupu podręczników oraz jednolitego stroju szkolnego.

Analiza sił społecznych w kontekście pedagogicznej pomocy rodzinom ubogim wskazuje na konieczność uwzględnienia zarówno oddziaływań jednostkowych, instytucjonalnych, jak też nieinstytucjonalnych, naturalnych, występujących równolegle, wzajemnie dopełniających się i od siebie uzależnionych. W tym procesie ważną kwestią jest, aby podejmowane inicjatywy wspomagające dziecko i rodzinę ubogą, działały w sposób względnie uporządkowany, stanowiąc układ komplementarnych i krzyżujących się oddziaływań

wychowawczych [Forma 2007, s. 23]. Tym różnorodnym (jeżeli chodzi o kierunek, zakres, charakter) czynnościom wspomagającym dziecko i rodzinę powinno towarzyszyć przekonanie, że nawet w najbardziej zagrożonym destrukcją środowisku podejmowanie działań, które mają pomóc człowiekowi jest nie tylko konieczne, ale i możliwe, pod warunkiem nadania im postaci oddolnej, podmiotowej, przy współdziałaniu różnych profesjonalnych i amatorskich sił społecznych [Izdebska 2004, s. 168].

Głównym wyzwaniem dla działań wspomagających i wspierających rodzinę powinna być wiara w człowieka, akceptowanie go takim, jaki jest, zaufanie, wyjście naprzeciw, dialog – otwarcie się wzajemne, będące podstawowym i niezbędnym warunkiem skuteczności procesu wspomagania. Wspomaganie dzieci powinno być humanitarną misją ludzi dobrej woli, w wyniku której może następować przemiana zła w dobro, destrukcji w rozwój, poprzez tworzenie warunków i sytuacji społecznych do godnego życia i wielostronnego rozwoju. Obowiązkiem społeczeństwa dorosłego jest tworzyć takie warunki [Homilia Jana Pawła II 1999].

BIBLIOGRAFIA:

- Balcerzak-Paradowska B., *Raport podsumowujący Konferencję „Polska Rodzina – wyzwania, działania, perspektywy”*, [online] http://www.unic.un.org.pl/rok_rodziny/raport_podsumowanie.php [dostęp: 15.06.2009].
- Forma P., 2007, *Uwarunkowania realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczych w rodzinach wielodzietnych*, w: *Opieka i wychowanie w rodzinie, szkole i środowisku*, red. B. Matyjas, R. Stojeczka-Zuber, Kielce.
- Forma P., Wolska-Długosz M., 2008/2009, *Rola pedagoga szkolnego w procesie wychowania dziecka*, „Zeszyty Kieleckie, Szkoła środowiskiem wychowawczym małego dziecka, Nauczanie Początkowe”, nr 3.
- Homilia Jana Pawła II w Toruniu 7.06.1999 r.*, w: *Bóg jest miłością. VII pielgrzymka Jana Pawła II do ojczyzny*, Olsztyn 1999.
- Izdebska J., 2004, *Dziecko osamotnione w rodzinie*, Białystok.
- Matyjas B., 2002, *Profilaktyka i resocjalizacja w pracy pedagoga szkolnego*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 9.
- Matyjas B., 2003, *Dzieciństwo w rodzinie bezrobotnych w środowisku małego miasta*, Kielce.
- Matyjas B., 2005, *Pedagog szkolny*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 4, P, red. T. Pilch, Warszawa.
- Matyjas B., 2008, *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Warszawa.

- Rozporządzenie MENiS z dn. 7 stycznia 2003 w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach*, Dziennik Ustaw 2003, Nr 6, poz. 65.
- Smolińska-Theiss B., 1993, *Dzieciństwo w małym mieście*, Warszawa.
- Strategia Polityki Społecznej na lata 2007–2013*, dokument towarzyszący realizacji Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007–2013, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2005, Ministerstwo Polityki Społecznej.
- Wolska-Długosz M., 2007, *Społeczno-ekonomiczne wyznaczniki ubóstwa w Polsce*, w: *Współczesne problemy pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. B. Matyjas, Kielce.
- Wolska-Długosz M., 2008, *Aspiracje edukacyjno-zawodowe licealistów pochodzących z rodzin bezrobotnych* (niepublikowana praca doktorska), UP, Kraków.
- Wolska-Długosz M., 2008, *Czynniki utrudniające realizację funkcji opiekuńczo-wychowawczej w rodzinach ubogich*, w: *W kręgu problemów edukacyjnych i wychowawczo-resocjalizacyjnych*, red. R. Stojeczka-Zuber, M. Kaliszewska, M. Cholewiński, Kielce.

Summary

Contemporary educators, who have influence on the upbringing of children and youth, face more and more complex and new challenges. Social development involves many threats for the correctness of the process of the upbringing of children and youth. Norms and social values change along with the development of civilization. Phenomena which have a negative influence on the educational process are accepted and the divergence in the living standards of Polish society becomes apparent. Poverty, unemployment and resulting addictions are visible outcomes. School, and particularly a school educator, plays a very important role in the process of compensation of these unfavourable phenomena. The educator is obliged to apply preventive, re-socializational, re-educational measures targeted at children and their family. The assumption which lies at the foundation of the above-mentioned tasks is that the family is the most important social institution which should be supported by state institutions including school. Such an assumption is simultaneously a mission of the school educator, which are realized through clearly outlined aims by the state in order to create conditions for the development of family and the satisfaction of its vital and cultural needs. In order that pedagogic assistance could be effective, it is necessary to have a reliable diagnosis of the determinants, needs, problems, experiences, conditions, and also strong personal features.